

SÓLYOM PÉTER*

Az európai jogtudomány felé – A német tudományos tanács ajánlásai az oktatás és a kutatás fejlesztéséről

*német tudományos tanács – jogászképzés – jogtudomány – jogász államvizsga –
európai kutatási térség*

A német tudományos tanács (*Wissenschaftsrat*) 2012 novemberében tette közzé a német jogtudomány és jogászképzés fejlődési irányairól szóló tanulmányát és ajánlását.¹ A dokumentumot a szakmai nyilvánosság már széles körben megvitatta.² A vita résztvevői nem kérdőjelezték meg a tanulmány legfontosabb állításait és ajánlásait. Eszerint a német jogászképzésnek és jogtudománynak nemzetközibbé kell válnia, erősíteni kell a nők jelenlétét a professzori karban, és ami a legfontosabb: össze kell hangolni az elméleti és a gyakorlati képzést, nem a tételes jogi szabályok visszaadását kell számon kérni, hanem képessé kell tenni a hallgatókat a joggyakorlat kritikus szemléletére. Ehhez egyfelől az oktatás diszkurzív jellegének az erősítése, másfelől a tananyag csökkentése és koncentrációja szükséges.

1. A németországi jogászképzésről

A jogászképzés legutóbbi átfogó reformja 2003-ban az ügyvédi pályára ösztönzés jegyében született. A reform sikerét látszanak igazolni azok a kutatások, amelyek szerint a második államvizsgán túljutottak 75%-a lesz ügyvéd, 15%-uk alkalmazott

* Dr. Sólyom Péter egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanaszék, solyom.peter@law.unideb.hu. Ez az írás a K 108790. számú, „A modern állam változásai” című OTKA program keretében készült. A tanulmány írása idején a szerző az osztrák kutatási alap (OeAD) támogatásában részesült.

¹ *Perspektiven der Rechtswissenschaft in Deutschland. Situation, Analyse, Empfehlungen*, 2012. november 9., Hamburg, <http://www.wissenschaftsrat.de/download/archiv/2558-12.pdf> (2014. 05. 15.).

² Lásd pl. GRUNDMANN, Stefan: Ein doppeltes Plädoyer für internationale Öffnung und stärker vernetzte Interdisziplinarität, *Juristenzeitung* 68, 2013. Juli 19., 693–697.; GUTMANN, Thomas: Der Holzkopf des Phädrus – Perspektiven der Grundlagenfächer, *Juristenzeitung* 68, 2013. Juli 19., 697–700.; HILLGRUBER, Christian: Mehr Rechtswissenschaften wagen! *Juristenzeitung* 68, 2013. Juli 19., 700–704.; LORENZ, Stephan: Forschung, Praxis und Lehre im Bericht des Wissenschaftsrats „Perspektiven der Rechtswissenschaft in Deutschland”, *Juristenzeitung* 68, 2013. Juli 19., 704–708.; RIXEN, Stephan: Juristische Bildung, nicht leicht gemacht: Die „Perspektiven der Rechtswissenschaft” des Wissenschaftsrats, *Juristenzeitung* 68, 2013. Juli 19., 708–712.; STOLLEIS, Michael: Stärkung der Grundlagenfächer, *Juristenzeitung* 68, 2013. Juli 19., 712–714.; JESTAEDT, Matthias: Wissenschaft im Recht. Rechtsdogmatik im Wissenschaftsvergleich, *Juristenzeitung* 69, 2014. Januar 10., 1–12.

jogász, 6%-uk a közigazgatásban helyezkedik el, és csupán a 4%-uk bíróságon vagy ügyészségen.³ Az ügyvédi gyakorlat igényeihez igazított képzés kialakításakor elsődleges szempont volt, hogy az ügyvédi munka ma már szakosodást követel. Az ügyvédek mintegy 20%-a valamilyen szakterületre specializálódott (pl. adójog, közigazgatási jog). Erre tekintettel fogalmazódott meg az az igény, hogy a hallgatók már az első államvizsga előtt megkezdhessék a specializációt. A 2000-es évek közepén ennek megfelelően alakították át az első államvizsga rendszerét, amely a reform legnagyobb horderejű változtatása volt. Emellett igyekeztek növelni a gyakorlat szereplőinek jelenlétét az oktatásban. A hivatáshoz szükséges készségek elmélyítése és gyakorlása érdekében támogatják a bírósági tárgyalásokat szimuláló (*moot court*) perbeszédversenyek szervezését, illetve a hallgatók bevezetését a jogi intézmények gyakorlatába különféle szervezett programokon (pl. jogklinikák) keresztül.⁴

Az első jogász államvizsga két részből áll: egy állami részből, amely a tartományi törvényekben meghatározott kötelező tárgyak számonkérését jelenti, és egy egyetemi részből, amely a szabadon választott specializáció tantárgyaiból letett vizsgát foglalja magában. Az állami vizsga jellemzően írásbeli, amelyet állami vizsgabiztosok bonyolítanak. Általában három részből áll: egy polgári jogi, egy közjogi és egy büntetőjogi vizsgából. Ezt a három írásbeli vizsgát két hét leforgása alatt írják meg a hallgatók. A feladatok és megoldandó jogesetek elsősorban a tételes anyagi jog problémáira fókuszálnak, az eljárásjogi kérdések majd csak a második államvizsgán kerülnek előtérbe. Az itt megszerzhető jegyek általában a vizsgajegy 70%-át jelentik, a többi 30%-ot az ún. egyetemi vizsgán lehet megszerezni.⁵ Utóbbi a hallgató által választott, részletesen és mélyebben tanulmányozott jogterület (*Schwerpunktbereich*, pl. nemzetközi jog, európai jog, gazdasági jog, büntetőjog) anyagát kéri számon.

Az értékelés hét fokozatú, amelyet egy 18 pontos rendszerben differenciálnak. Az átlag feletti minősítés (*vollbefriedigend*) általában a közjogi intézményekben való alkalmazás előfeltétele, ehhez a maximális 18 pontból legalább 10 pontot kell elérni. A német jogászképzés egyik komoly strukturális problémáját jelenti, hogy pl. 2012-ben az egész szövetségi államra vetítve a vizsga állami részén a vizsgára jelentkező hallgatók csupán 13,2%-a szerezte meg ezt a minősítést,⁶ ennél jobb eredményt pedig csupán a vizsgázók 3–4%-a ért el. (De hozzá kell tenni, hogy a sikeres felkészüléshez a hallgatóknak jellemzően magánsemináriumokat kell venniük, amelyek kifejezetten az államvizsga írásbeli feladataira készítik fel őket. Egy komoly üzletág épül arra, hogy áthidalja azt a rést, ami az egyetemi képzés teljesítőképessége és az államvizsga követelményei között létrejött.)

³ *Perspektiven der Rechtswissenschaft...*, i. m., 20.

⁴ Lásd a koncepcionális példákat Heidelbergből: http://www.jura.uni-heidelberg.de/studieninteressierte/anwaltsorientierte_juristenausbildung.html, vagy Giessenből: <http://www.uni-giessen.de/fbz/fb01/forschung/institute/iaj> (2014. 05. 15.).

⁵ Ez az arány azonban tartományonként eltérő lehet. Lásd erről: https://www.bundesjustizamt.de/DE/SharedDocs/Publikationen/Justizstatistik/Juristenausbildung_2012.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (2014. 05. 15.).

⁶ Lásd erről: https://www.bundesjustizamt.de/DE/SharedDocs/Publikationen/Justizstatistik/Juristenausbildung_2012.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (2014. 05. 15.).

A specializáció elvileg lehetőséget biztosít a hallgatóknak, hogy a tervezett karrierjük fényében az érdeklődésüknek megfelelően alakítsák a képzési profiljukat. De ahogy a fenti számokból kiderül, a joghallgatók döntő többsége átbukdácsol az egyetemen, gyenge jegyeket szerez az államvizsgán, és a második államvizsgálattal már meg sem próbálkozik, a rossz jegyei ugyanis erősen lerontják a karrieresélyeit. A specializáció ellentmondásosságát mi sem mutatja jobban, mint hogy messze a büntetőjog a legnépszerűbb a választható területek közül. Hiába próbálják – ha puha eszközökkel is – az ügyvédi hivatás igényeihez igazítani a képzést, a joghallgatók még a jog általánosabb tárgykörei iránt érdeklődnek, nem pedig az üzleti jog, az értékpapírjog, az adójog vagy a közigazgatási jog különös kérdései iránt, amely területek későbbi karrierjük során hasznosabbak lehetnének. A tudományos tanács ajánlásai a jogászképzés itt jelzett problémáira is igyekeznek megoldást nyújtani.

Ezekkel a fejleményekkel szoros összefüggésben a tanács ajánlása arra a körülményre is felhívja a figyelmet, hogy az utóbbi időben az egységes jogászképzés és a különböző jogi tárgyú BA-képzések egymáshoz való viszonya is átalakult, a jogászképzés egyre inkább differenciálódik. A joghallgatók mintegy 30%-a nem teszi le végül az első államvizsgát. Közülük sokan végül valamilyen BA-diplomát szereznek. A joghallgatók 13%-a ma már egy BA-képzés keretében hallgat jogot, jellemzően gazdasági jogot, médiajogot vagy közigazgatási jogot.⁷ Az álláspiacon pedig a jogászi tudást igénylő pozíciók betöltése során ezek a BA-diplomák egyre inkább kiváltják a hagyományos jogászi diplomát. Korábban egy gazdasági vezető pozíció betöltéséhez a jogász és közgazdász végzettség általános elvárásnak számított, ma már egyre inkább csökken a jogász végzettség jelentősége ezeken a területeken. A tanács várakozásai szerint a jövőben egyre inkább elmosódnak a határok az egységes jogászképzés és a BA-képzés keretein belüli jogi oktatás között. Ennek az átalakulásnak a jogtudományi kutatás intézményi és személyi feltételeire is hatást kell gyakorolnia, elő kell segíteni a jogtudományi munka fejlesztését a BA-képzéseket folytató főiskolákon is.

2. A tudományos tanácsról

A német tudományos tanács egy tudománypolitikai tanácsadó testület, amely a szövetségi kormánynak és a tartományok kormányainak ad tanácsokat a felsőoktatás, a tudományos kutatás fejlesztésének tartalmi és strukturális kérdéseiben.⁸ A tanács tevékenységének célja, hogy hozzájáruljon a német tudományos élet nemzetközi versenyképességének erősítéséhez. Ennek érdekében a tanács tagjai rendszeresen vizsgálják a tudományos intézmények teljesítőképességének, fejlesztésének és finanszírozásának kérdéseit, mely vizsgálatok során éppúgy elemzik a tudományos rendszer átfogó kérdéseit, mint az egyes részterületek egyedi problémáit. A tudományos tanács egyfelől az egyes tudományos intézmények akkreditációjával

⁷ *Perspektiven der Rechtswissenschaft...*, i. m., 54.

⁸ Bővebben: www.wissenschaftsrat.de.

kapcsolatban nyilvánít véleményt, másfelől a különböző szakterületeket érintő általános tudománypolitikai ajánlásokat dolgoz ki.

A tudományos tanács a szövetségi és a 16 tartományi kormány tanácsadó testületeként a föderális együttműködés jegyében tevékenykedik. A testület két bizottságból áll, a tudományos és az igazgatási bizottságból. A tudományos bizottság 32 tagú, a tagokat a szövetségi elnök nevezi ki úgy, hogy 24 tagot a különböző kutatási intézmények javasolnak, nyolcat pedig a szövetségi és a tartományi kormányok közösen. A tagok nem egy szakterületet és egy intézetet képviselnek, hanem a német tudomány fejlesztésének általános szempontjait tartják szem előtt. Az igazgatási bizottság 22 tagból áll, melyből 16 tag a 16 tartomány delegáltja, 6 pedig szövetségi delegált. Utóbbiak összesen 16 szavazattal rendelkeznek, így a föderális együttműködés jegyében a teljes ülés 54 tagjának 64 szavazata van. A határozatokat kétharmados szavazati aránnyal fogadják el. A döntéshozatali eljárásban a konszenzusos megoldásra törekednek. A tanácsot a tagok közül egy évre megválasztott elnök képviseli, aki újraválasztható. A szakbizottságok által kidolgozott javaslatokat a teljes ülésen kell elfogadni, így a jelen írás tárgyát képező elemzést és ajánlást is a teljes ülés fogadta el.

3. A Bogdandy-féle javaslatok

A tudományos tanács tanulmányának szerzői nem ismertek. *Armin von Bogdandy* az egyetlen, akiről tudni lehet, hogy tagja volt a tanács munkacsoportjának. Ő e minőségében 2011-ben közzétett tanulmányában⁹ már összefoglalta, milyen irányban kellene változtatni a német jogtudomány állapotán. A tanulmányában rögzített tételék majd mindegyike visszaköszön a tanács jelentésében.

Bogdandy szerint a jogtudomány legnagyobb kihívása ma Európában az, hogy miképpen tudnak a jogtudomány intézményei alkalmazkodni ahhoz a változáshoz, amit az „európai jogi térség” létrejötte okozott. Az „európai jogi térség” a nemzeti jogrendszerek és az európai szupranacionális jogrend együtteséből áll össze. Ebben az új közegben az egyes államok jogrendjei egyúttal egy uniós tagállam jogrendjévé is válnak. Ezt a folyamatot nevezhetjük a jogrend európaizálódásának, amely egyrészt megteremt egy új tárgyat, az európai jogot, másrészt viszont a jogtudomány egészén is nyomot hagy. A tudományos üzem nemzeti alapon fejlődött ki Európában, tehát ezeket a nemzetállami keretek között működő tudományos rendszereket kell beilleszteni az európaizálódás folyamatába. Ebben segíthet „az európai kutatási térség” programja,¹⁰ amely a jogtudomány kereteinek átalakulását is elősegítheti.

Bogdandy szerint a jogtudományban „az európai kutatási térség” programját úgy lehet konstruktívan értelmezni, ha az az eltérő tagállami jogrendek megismerését

⁹ BOGDANDY, Armin von: Deutsche Rechtswissenschaft im europäischen Rechtsraum, *Juristenzeitung* 66, 2011. Januar 7., 1–6.

¹⁰ Az Európai Kutatási Tanács Végrehajtó Ügynökségét az Európai Bizottság 2008/37/EK határozata (HL L 9., 2008. 01. 12., 15–17.) hozta létre 2007. december 14-én. Az ügynökség 2009-től már önállóan működik. A hatályos szabályozást az Európai Bizottság 2013/779/EU határozata (HL L 346., 2013. 12. 20., 58–60.) tartalmazza.

és sajátosságainak megértését is magába foglalja. Ennek megfelelően „az európai kutatási térség” feladata a tagállami jogrendek közötti különbségek konstruktív összekapcsolása és továbbfejlesztése.¹¹ Álláspontja szerint az európai jogi térség tudományos kihívása az, hogy a dogmatikus, jogalkalmazás-központú jogtudomány számára sajátos európai perspektívából újrendezze és újraértelmezze a tagállami tudományos teljesítményeket. A német jogtudományra vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy ebben az új összefüggésben újra kell gondolni a német jog dogmatikáját mint ennek a jogi térségnek a részjogrendjét.¹² Bogdandy szerint ezeknek a változásoknak is köszönhető, hogy megnövekedett a *jogösszehasonlítás módszerének* jelentősége, amely az európai jogi aktusok és döntések érvényesítéséhez is elengedhetetlenül szükséges. A különböző jogrendek egybevetéséből formálódó európai jogi térség egyfajta általánosítási képességet és kritikai érzéket vár el a jogászoktól. Ilyen képességekre van szükség ahhoz, hogy a tagállami jogrendre épülő jogi dogmatikai tudást az európai jogtudomány hordozójává alakítsák át.¹³

4. A jelentés főbb pontjai

Ahogy a Bogdandy-tanulmányból is kirajzolódik, a tudományos tanács jelentését a jogtudomány európaizálódásának eszményei és fejleményei határozták meg a legerőteljesebben. Emellett az ajánlások irányvonalát befolyásolta a jogászképzés intézményes feltételeinek átalakulása és a jogtudományi kutatás és diskurzus aktuális állapota is. A jelentés elsősorban a jogi egyetemeken folyó tudományos kutatásra és a jogászképzésre, illetve a feltörekvő bachelor (BA) képzések keretei közötti jogi oktatásra koncentrált.

4.1. A jogászképzés átalakítására vonatkozó ajánlások

A tudományos tanács ajánlásainak egy része a fentebb jelzett anomáliák miatt arra irányul, hogy a jogi oktatás „ügyvédi fordulatát” az általános jogászképzés igényeihez alakítsa. Éppen ezért azt hangsúlyozza, hogy a jogászképzés legfontosabb állomása az *első jogi államvizsga*.¹⁴ A jogászképzés az első államvizsgáig a jogászgyakorlatra általánosan felkészítő képzés. Legfőbb célja, hogy képessé tegye a hallgatókat a kritikus szövegolvasásra, s hogy ezáltal megtanulják intellektuális távolságtartással kezelni a jogi szövegeket. A jogászképzés alatt megszerezhető legfontosabb kompetenciák a jogalkalmazás, a jogalkotás és a jogi tanácsadás. A végzett hallgatóknak tisztában kell lenniük a gyakorlattal, képessé kell válniuk arra, hogy közreműködjenek a gyakorlatban, szerződéseket kössenek, eljárásokat kezdeményezzenek,

¹¹ BOGDANDY: i. m., 4.

¹² Uo., 4–5.

¹³ Uo., 4.

¹⁴ *Perspektiven der Rechtswissenschaft...*, i. m., 53.

tisztában legyenek a jogászai tevékenység tudományos és szakmai korlátaival, képesek legyenek reflektáltan bekapcsolódni a jogpolitikai vitákba.

A tudományos tanács álláspontja szerint ezeknek az általános célkitűzéseknek megfelelően a jogászképzésben a gyakorlati oktatás keretein belül is növelni kellene a tudományos reflexív elemet, nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a *jogászai gondolkodást általánosan megalapozó tárgyakra*. Nem elég a pozitív normák tartalmát és azok alkalmazási gyakorlatát közvetíteni. Olyan kurzusokra is szükség van, amelyek a szabályok kontextusára is figyelnek és a módszertani tudást is fejlesztik.¹⁵ A tanács értékelése szerint a korai specializáció nem vezet eredményre megfelelő háttértudás, reflexív kompetenciák és kritikai készség nélkül. Ezért a korábbi reform üdvözlendő elemei (*moot courts*, jogklinikák, a különböző jogászai hivatások képviselőinek jelenléte az oktatásban) mellett erősíteni kellene az oktatás diszkurzív jellegét.

Az ajánlás itt a *Co-Teaching* elnevezésű oktatási módszerre hívja fel a figyelmet, amelyet szélesebb körben is alkalmazni lehetne. Ebben a modellben két oktató vesz részt a tárgy oktatásában, így a többféle nézőpont együttes jelenléte, az érvek ütköztetése segítheti a hallgatók vitakészségének fejlődését és az érvekkel alátámasztott saját álláspont kialakítását.¹⁶ A joggyakorlat elsajátítását és megértését elősegítheti, ha a *Co-Teaching* modellben a másik oktató valamely más szomszédos tudományterület képviselőjeként a joggyakorlat problémáit e tudásterület felől értelmezi. A multidiszciplináris módszerek bevezetése az oktatásba segíthet a tananyag elmélyítésében, például a büntetőjog és a jogfilozófia vagy a pszichológia, az alkotmányjog és az eszmetörténet, a közgazdaságtan és a polgári jog összekapcsolásával. Így a gyakorlati kérdések és az elméleti problémák releváns összefüggésükben tárgyalhatók lennének. Ezen javaslatok mögött az a felfogás húzódik meg, amely a jogi tudást megalapozó tárgyak és a tételes jog dogmatikájával foglalkozó tárgyak *integrációját* szorgalmazza.¹⁷

A tanács azonban hangsúlyozza, hogy a fenti célkitűzések csak akkor teljesíthetők, ha csökken a kötelező tananyag, és a követelmények koncentráltabbak lesznek. Álláspontjuk szerint elég lenne egy (büntető vagy polgári) eljárásjogi stúdium, a szerződési jogból csak a legfontosabb szerződési típusokra kellene kitérni, ahogyan a büntetőjog különös részéből is csak a legfontosabb büntetőjogi tényállásokat kellene tárgyalni, továbbá a közigazgatási jog különös részét is mellőzni lehetne a kötelező tananyagból.¹⁸ Bogdandy ajánlásának megfelelően erősíteni kellene a jogösszehasonlító módszer alkalmazását az oktatásban, meg kellene fontolni az európai alkotmányjog tárgy bevezetését,¹⁹ és tovább kellene erősíteni az angol nyelvű képzést (több tárgyat, pl. nemzetközi jogot, európai jogot, összehasonlító magánjogot, összehasonlító alkotmányjogot lehetne angol nyelven is oktatni).

¹⁵ Uo., 56–57.

¹⁶ Uo., 57.

¹⁷ Uo., 58. és 60–61.

¹⁸ Uo., 61.

¹⁹ Uo., 61–62.

4.2. A jogtudományi kutatás reformjára vonatkozó ajánlások

A tudományos tanács elemzése természetesen a „tudományos üzem” működésével kapcsolatban is megfogalmaz elvárásokat. A tanulmány szerint az „uralkodó vélemény” konformizmusa nincs jó hatással a jogtudományra. Éppen ezért erősíteni kell azokat a kommunikációs és publikációs formákat, amelyek a vélemények ütköztetését és az érdemi vitákat lehetővé teszik. Nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a *peer review* gyakorlatára, amely lehetővé teheti a publikációs teljesítmények minőségi értékelését, és nagyban hozzájárulhat a tudományos gyakorlat diszkurzív jellegének erősítéséhez. A jelentés külön felhívja a figyelmet a recenziók fontosságára. A jogtudományi folyóiratoknak arra kellene törekedniük, hogy a recenziók ne csupán a könyvhirdetés funkcióját lássák el, hanem újra a tudományos viták színterévé váljanak.²⁰

Ezek a változások szükségesek ahhoz, hogy a tudományos teljesítmények realisabb értékelését el lehessen végezni. A tiszta bibliometrikus eljárásokkal ugyanis meglehetősen nehéz ellenőrizni a tudományos teljesítményt. A publikációk száma és idézettsége nem tükrözi hűen a jogtudósi munka minőségét. Az idézetek funkciója ugyanis nem csupán az, hogy egy eredeti gondolatot dokumentáljanak, hanem az is, hogy további irodalomra utaljanak, vagy esetleg egy eltérő véleményre vagy hibás gondolatra hívják fel a figyelmet. Az utóbbi esetekben az idézettségnek nincs különösebb értéke. Éppen ezért érdemes lenne az idézettségi mutatókban is differenciálni. De a publikációk száma sem iránymutató önmagában. A kommentárok és esetösszefoglalók például a joggyakorlat hétköznapi praxisának részei, amelyeknek van szakmai jelentősége, de csekély a tudományos értéke. Az ilyen publikációk száma és idézettsége nem sokat árul el a jogtudósi teljesítményről. Éppen ezért a teljesítmény értékelésekor előnyben kell részesíteni az olyan publikációkat, amelyek valamely eredeti módszertani megközelítést vagy szempontot visznek a joggyakorlat elemzésébe, a témához kapcsolódó tudományos irodalom átfogó ismerete mellett.²¹

A tanács elemzése kitér arra is, hogy a német egyetemeken folyó jogtudományi kutatás túlságosan bezárkózó abban az értelemben, hogy a többi tudományterülethez képest nagyon kicsi a külföldi oktatók aránya. A jelentés szerint ezt csak részben magyarázza, hogy a németországi szabályozás szerint a jogi oktatásban való részvétel feltétele a németországi jogi karon letett első államvizsga. Az összehasonlító és a jogi tudást megalapozó tárgyak oktatásában érdemes lehet ezt a szabályozást újragondolni.²²

A „tudományos üzem” másik kiemelt „személyzeti” problémája a nők alulreprezentáltsága a professzori karban. Ahhoz képest, hogy a női hallgatók a jogi karokon már többségben vannak, és a PhD-fokozatot szerzők között kiegyenlített a nemek aránya, a habilitált női jogtudósok száma messze elmarad a férfiakétól. A jelentés ezért azt szorgalmazza, hogy a női pályázókat azonos minőségű teljesítmény esetén részesítsék előnyben, az intézmények segítsék és támogassák a nők posztdoktori tudósi karrierjét és habilitációját.²³

²⁰ Uo., 50–51.

²¹ Uo., 51.

²² Uo., 42–43.

²³ Uo., 41–42.

5. Összegző gondolatok

A német tudományos tanács a jogtudomány fejlődési perspektíváiról szóló ajánlásából igyekeztem azokat az összefüggéseket kiemelni, amelyek a jogtudomány és a jogászképzés magyarországi gyakorlatának újragondolása során megfontolásra érdemesek lehetnek. A Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézetének újraértelmezett működése során világosan észrevehetőek azok a törekvések, amelyek párhuzamosak a nemzetközi trendhez erősebben kapcsolódni kívánó németországi fejleményekkel, mind a tudományos teljesítmény értékelésének újragondolásában, mind a kutatási tervek kialakításában. Ahogyan Németországban, hazánkban is az egyetemek azok, ahol a régóta működő struktúra nehézségi nyomatóka csak lassú változásokat tesz lehetővé. A jelenlegi politikai környezet azonban inkább gyengíti, mint erősíti az európai és nemzetközi mércékhez közelíteni igyekvő intézményi stratégiákat (a költségvetési nyomás, a homályos tartalmú ágazati célkitűzések jelentősen hozzájárulnak ehhez). Ráadásul az alkotmánypolitikai gyakorlat körüli permanens hisztérikus állapot sem könnyíti meg az ésszerű viták folytatását a jogászképzés profiljának kialakításáról, a curriculum újratervezéséről, a tantárgyak esetleges csökkentéséről, az első államvizsga rendszerének újragondolásáról. A német tudományos tanács elemzése és ajánlása segítséget nyújthat és példát mutathat a még előttünk álló viták számára.

Abstract

The German Council of Science and Humanities (*Wissenschaftsrat*) in 2012 published its study „Perspectives of Legal Scholarship in Germany. Current Situation, Analyses, Recommendations”. The recommendations are preceded by empirical and quantitative descriptions that provide information on the current situation of legal study and research in Germany. The document emphasizes the importance of cooperation between theoretical and practical part of the legal education. The report considers that students should acquire the ability of critical approach to legal practice instead of memorising the substantive legal rules.